

АРХЕОГРАФСКИ
ПРИЛОЗИ

45

АРХЕОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ
45

NATIONAL LIBRARY OF SERBIA
ARCHEOGRAPHICAL DEPARTMENT

ARCHEOGRAPHICAL
PAPERS

45

Belgrade 2023

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ
ОДЕЉЕЊЕ ЗА АРХЕОГРАФИЈУ

АРХЕОГРАФСКИ
ПРИЛОЗИ
45

Београд, 2023

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Др Владимир Пиштало, главни и одговорни уредник (Београд)

Проф. др Татјана Суботин-Голубовић, уредник (Београд)

Др Владан Тријић, секретар Одбора (Београд)

Проф. др Аксинија Џурова, инострани члан САНУ (Софија)

Анатолиј Турилов, инострани члан САНУ (Москва)

Катарина Мано-Зиси (Београд)

Др Јасмина Недељковић (Београд)

Проф. др Драгана Новаков (Нови Пазар)

Др Драган Пурешић (Београд)

EDITORIAL BOARD

VLADIMIR PIŠTALO, Ph.D., editor-in-chief (Belgrade)

TATJANA SUBOTIN-GOLUBOVIĆ, Ph.D. Associate Professor, editor (Belgrade)

VLADAN TRIJIĆ, Ph.D. secretary of the Board (Belgrade)

AKSINIA DŽUROVA, SASA foreign member (Sofia)

ANATOLY TURILOV, SASA foreign member (Moscow)

KATARINA MANO-ZISI (Belgrade)

JASMINA NEDELJKOVIĆ, Ph.D. (Belgrade)

DRAGANA NOVAKOV, Ph.D. Associate Professor (Novi Pazar)

DRAGAN PUREŠIĆ, Ph.D. (Belgrade)

РЕЦЕНЗЕНТИ

Анатолиј Турилов, инострани члан САНУ (Москва)

Проф. др Татјана Суботин-Голубовић

Др Владан Тријић

REVIEWERS

ANATOLY TURILOV, SASA foreign member (Moscow)

TATJANA SUBOTIN-GOLUBOVIĆ, Ph.D. Professor

VLADAN TRIJIĆ, Ph.D.

Публиковање овог броја *АРХЕОГРАФСКИХ ПРИЛОГА* остварено је уз финансијску помоћ
Министарства културе Републике Србије

САДРЖАЈ/CONTENTS

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

<i>Эльмира Исхаковна Амерханова, Александр Львович Лифшиц</i> Рукопись из ДОБРОМИРСКИХ ДЕБРЕЙ: О ФРАГМЕНТАХ СЛЕПЧЕНСКОГО ТРЕБНИКА КОН. XIII В.	11
<i>Elmira I. Amerhanova, Alexander L. Lifshits</i> MANUSCRIPT FROM THE DOBROMIR WILDS: ABOUT THE FRAGMENTS OF THE "SLEPCHENSKY TREBNIK (BOOK OF NEEDS)" OF THE LATE 13 TH CENTURY	26
<i>Милена Марџиновић</i> КАТАСТИЗИ ИЗ ЗБИРКЕ МАНАСТИРА НИКОЉЦА	29
<i>Milena Martinović</i> KATASTICHS FROM THE COLLECTION OF THE MONASTERY OF NIKOLJAC	44

ПРИКАЗИ

<i>Кайџарина Мано-Зиси</i> МИРОСЛАВ А. ЛАЗИЋ: БОЖИДАР ВУКОВИЋ. ИЗМЕЂУ ИСТОРИЈЕ И ИМАГИНАЦИЈЕ, БЕОГРАД 2022.	57
--	----

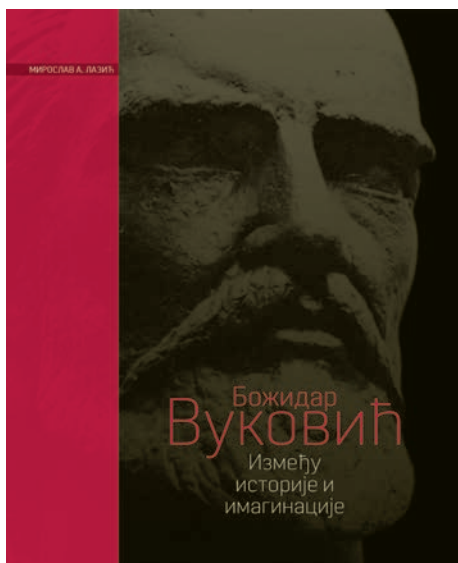
НАУЧНИ ЖИВОТ

ПРЕДСТАВЉАЊЕ АРХЕОГРАФСКОГ ОПИСА РУКОПИСНЕ ЗБИРКЕ РАДОСЛАВА М. ГРУЈИЋА	65
---	----

**МИРОСЛАВ А. ЛАЗИЋ: БОЖИДАР ВУКОВИЋ. ИЗМЕЂУ ИСТОРИЈЕ
И ИМАГИНАЦИЈЕ, БЕОГРАД 2022.***КАТАРИНА МАНО-ЗИСИ**

Божидар Вуковић, знаменита личност српске културе на размеђи средњег века и модерног доба, човек не свакидашњег живота и дела, угледни венецијански трговац и пасионирани штампар ћириличних књига, коначно је обимном студијом Мирослава Лазића добио свог достојног биографа. За способног и вештог човека потеклог из балканске средине под дугом турском окупацијом, какав је био Божидар Вуковић, живот у ренесансној Венецији Тицијана и Тинторета, престоници модерне западне културе на врхунцу економског просперитета, пружио је широке перспективе за успешну каријеру и личну афирмацију.

Аутор ове студиозне књиге, Мирослав Лазић, управо прати живот Божидара Вуковића, значајног издавача српских књига у Венецији, преиспитујући познате чињенице из његовог живота уз мноштво нових података, понајвише из венецијанских и европских архива, који дају потпунију и умногоме другачију, а пре свега много реалнију слику

* Катарина Мано-Зиси, археограф саветник у пензији, Одељење за археографију, Народна библиотека Србије, Београд, kmanozisi@gmail.com

о овој значајној личности српске културе, како о његовом животу дошљака из родне Подгорице као житеља Венеције, његовом трговачком пословању, тако и издавању књига, најзад и о његовим политичким амбицијама, које, притом, нису биле лишене патриотских осећања.

Ово изузетно обимно дело у више сегмената тематски истражује и открива личност Божидача Вуковића од првих помена у литератури у 19. веку до нових и најновијих сазнања о његовом животу и многоструком делању у Венецији на основу истражених података из релевантних историјских извора и обимне архивске грађе. Критичким односом према изворима, лишеним идеолошких и политичких схватања времена, како аутор наводи, ради спознаје стварног историјског лика Божидача Вуковића, насупротив оних „конструисаних наратива” заснованих на домишљањима и претпоставкама који су дуго владали углавном у литератури 19. века (произвољне теорије и предања о месту рођења, бројне конструкције у вези са идентитетом). Управо увидом у нове, до тада непознате изворе М. Лазић коригује и пружа нова тумачења о стварном положају Вуковића у Млецима, интегрисању у страну средину и успону у друштвеном животу.

Аутор прати и тумачи занимљиво, готово романескно уклапање странца избеглице, Божидача Вуковића, у високе кругове венецијанског друштва на прагу модерног доба. Захваљујући личном иметку, али поред тога и женидбом са Венецијанком Аполонијом, припадницом тамошњег високог друштва, најзад, и стицањем грађанског правног статуса – *civis Venetus*, отворен му је пут даљег напредовања и остваривања вишеструких амбиција. Његове бројне активности превазилазе материјално богатство стечено уносном трговином, доприносом у културним садржајима на издавању књига, чланством у православном братству Грка и, најзад, и политичким ангажовањем, с патриотским предзнаком. Већина ових чињеница, досада познатих углавном у општим цртама, студијом Мирослава Лазића подвргнута је детаљним анализама и доказима из архивских докумената, као и проширена новим сазнањима утемељеним на конкретним чињеницама о оновременој социјалној структури венецијанског друштва.

О интегрисању Божидача Вуковића и његових сродника у венецијанско друштво аутор излаже у засебним поглављима. О пословним и родбинским везама браће Вуковића у свету трговине мноштво података црпи и из Вуковићевих тестамената из 1533. и 1539. године. Пословање браће добија на уверљивости кроз сведочанства о средини

и времену у којем су делали са објашњењима о начину њиховог напредовања по законима и обичајима новог модерног друштва. Аутор управо поставља Вуковиће у реални контекст тадашњег млетачког друштва западног типа.

Оно по чему је Божидар Вуковић најпознатији, а рекло би се и цивилизацијски најзаслужнији за српску културу, јесте штампање књига верске садржине ћирилицом на српскословенском језику намењених црквама на православном балканском простору. У доскорашњој науци једном од основних заслуга Божидара Вуковића сматрало се његово непосредно учешће у својству власника штампарије на финансирању и организацији штампања и дистрибуције књига, судећи по текстовима предговора и поговора издања његових књига. Студија М. Лазића, међутим, открива битне корекције у односу на улогу Божидара Вуковића као имућног предузетника, издавача и књижара западног типа. Захваљујући утицајним родбинским везама Вуковића са венецијанским породицама и ступањем у партнерске односе са другим издавачима и професионалним типографима, омогућено му је успешно функционисање издаваштва. Притом, Лазић закључује да је сам процес штампања српских књига био поверен професионалним радионицама, где су се у то време израђивала штампарска слова за различита писма, па и за ћириличко. Богослужбени текстови на српскословенском језику, како је и истицано у поговорима књига, били су поверени ученим српским калуђерима. Мотиве за штампање књига које је Божидар Вуковић изложио у предговорима и поговорима својих издања подвлачи као израз побожности за очувања хришћанске вере, али и као израз патриотизма, за добробит окупиране отаџбине. У прилог томе иде дистрибуција и продаја књига српским манастирима, уз многобројне дарове у књигама, новцу, иконама и др. Из истих мотива у тестаменту од 1533. завештава опрему за штампање манастирима на Скадарском језеру, уз руком писане књиге и опрему за штампање.

Вуковићев искрени верски патриотизам, упоредо уз трговачки и економски интерес у издавању и продаји књига, Лазић тумачи као одраз времена и новог схватања раног модерног европског доба. Истиче да је управо тај аспект усклађивања верских и патриотских мотива са економским мотивом, издавањем и продајом књига, био кључ његовог успеха, будући да трговина у модерној Европи, односно Венецији, није била у супротности са хришћанском етиком. Управо је

у духу тог времена Божидар Вуковић, уз своје име у српском облику, додао и исто преведено на италијански – *Dionisio della Vecchia*, ради лакшег прихватања у културни и пословни свет нове средине. Ипак, он се као православни хришћанин овде не сматра јеретиком, ожећен је римокатоликињом а притом је и одани активни члан у управи православне заједнице Грчког братства Светог Ђорђа и њихов је издашни дародавац.

Низ особености које се везују за Божидара Вуковића – патриотизам и побожност (штампање српских књига, дарови православним манастирима) са једне стране, трговина, стицање богатства, високи социјални статус и углед, с друге стране, у књизи Мирослава Лазића нису заобишле и амбициозне активности у оквиру тадашње шире политичке ситуације, уперене против османлијског освајања хришћанских земаља. Висока патриотска свест Божидара Вуковића у овој акцији види ослобођење своје отаџбине на Балкану. Дипломатску вештину у обавештајном и политичком раду Божидара Вуковића у служби Свете лиге против Османског царства током тридесетих година 16. века аутор прати кроз Вуковићеву политичку кореспонденцију у служби цара Карла V. При томе, те заслуге, иза којих стоје и Вуковићеве политичке претензије за обнављање српске државе, биће задовољене добијањем племићког статуса и породичног грба, који он уноси и у своја штампана издања, што је заправо мимо православног религијског схватања.

Аутор указује да, упркос низу противуречности у схватањима и правилима двају различитих етничких и духовних друштава с почетка 16. столећа, источноправославног и западнокатоличког, евидентних у животу Божидара Вуковића у Венецији, он је ипак, захваљујући својим свестраним способностима, са идејама прагматичног човека, успео у многим аспектима: у трговини, у култури са штампањем књига, у меценарству, најзад, и у политичком деловању. Стекао је богатство, висок друштвени положај и углед, политички статус. Све ово, подвлачи аутор, могло је да се оствари у организованој држави каква је била Млетачка у новоме добу, где су се стекли услови и за интеграцију једног странца са словенске територије под дугом турском окупацијом. И поред тога, вера и патриотизам били су дубоко присутни у животу Божидара Вуковића, што је, између осталог, евидентно и у његовој последњој жељи да му се посмртни остаци пренесу у отаџбину, у Цркву Светог Спаса у Старчевој Горици на Скадарском језеру.

На крају аутор доноси важне прилоге документарног карактера: текстове предговора и поговора из штампаних издања Божидара Вуковића у целости, на српскословенском језику са преводима на савремени српски језик, потом преписе тестамената Божидара и Николе Вуковића из 1533. и 1539. године, такође са преводима са староталијанског језика, а затим и текстове извештаја о обавештајном раду у служби савеза са Карлом V у борби против Турака.

Најзад, ова студија Мирослава Лазића, поред свих атрибута модерног научног приступа овој теми, са мноштвом историјских и архивских доказа, није шути текст, делом захваљујући и занимљивом животу главне личности, али и питорескном амбијенту и атмосфери града у процвату, каква је тада била Венеција. Треба истаћи да је књига луксузно издање, отиснута на квалитетном папиру са бројним илустрацијама чије представе прате текст и ближе упућују на место и време ове културноисторијске студије, о чијој се естетици, техничком уређењу и графичком дизајну побринуо сам аутор.

АРХЕОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ
Зборник радова Одељења за археологију
Народне библиотеке Србије
ARCHEOGRAPHICAL PAPERS
Review of the ARCHEOGRAPHICAL DEPARTMENT
NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

Издавач
Народна библиотека Србије
PUBLISHER
NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

Лектура и коректура
Јелена Витезовић
PROOFREADER
JELENA VITEZOVIĆ

Технички уредник
Мирослав Лазич
PUBLISHING EDITOR
MIROSLAV LAZIĆ

Штампа
RETRO PRINT, БЕОГРАД
PRINTED BY
RETRO PRINT, BELGRADE

Тираж
300 примерака
CIRCULATION
300

Публикације за размену и рукописе за штампу
слати на адресу:

Народна библиотека Србије
Одељење за археологију
(за археолошке прилоге)
Скерлићева 1, 11000 Београд
e-mail: vladan.trijic@nb.rs

Please, send original texts and/or publications
intended for exchange to the following address:

Narodna biblioteka Srbije
Odeljenje za arheografiju
(za Arheografske priloge)
Skerliceva 1, 11000 Beograd
e-mail: vladan.trijic@nb.rs

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

09(497.11)

АРХЕОГРАФСКИ прилози : зборник радова Одељења за археографију Народне библиотеке Србије = Archeographical papers : review of the Archeographical Department National Library of Serbia / главни и одговорни уредник Владимир Пишталo ; уредник Татјана Суботин-Голубовић. - 1979, бр. 1- . - Београд : Народна библиотека Србије, 1979- (Београд : Retro print). - 23 cm

Годишње. - Друго издање на другом медијуму: Археографски прилози (Online) = ISSN 1452-2233
ISSN 0351-2819 = Археографски прилози (Штампано изд.)
COBISS.SR-ID 15982082

YU ISSN 0351-2819
UDK 091